

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

รูปแบบการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา โดยใช้วิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษาถึงบริบทแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากของทันตภิบาลภายใต้โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าในจังหวัดตราด

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้วิเคราะห์ผู้ดูแลแนวทางการปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากของทันตภิบาลภายใต้นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ทำการศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดตราด กลุ่มประชากรศึกษา คือ ทันตบุคลากร ได้แก่ ทันตแพทย์ และทันตภิบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้แก่ หัวหน้าสถานีอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน และเจ้าพนักงานสาธารณสุข ในส่วนของขอบเขตเนื้อหา จะศึกษาตามประเด็นที่สอดคล้องกับบุคคล สังคม และการบริหารจัดการ

พื้นที่ศึกษา

คัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) เพื่อศึกษาข้อมูลการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากของทันตภิบาลในภาพรวมของจังหวัด โดยพื้นที่ในการศึกษา คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตราด โรงพยาบาลชุมชน และสถานีอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน โดยใช้เกณฑ์ในการเลือกดังนี้ คือ ทุกสถานบริการที่มีทันตภิบาลปฏิบัติงานประจำอยู่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

บุคลากรทางทันตสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขซึ่งปฏิบัติงาน ณ โรงพยาบาล และสถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชนในจังหวัดตราด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่

1. บุคลากรทางทันตสาธารณสุข ได้แก่ ทันตแพทย์ ทันตภิบาลที่ปฏิบัติงาน ณ โรงพยาบาลชุมชน และสถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้
 - 1.1 ทันตแพทย์ ที่เป็นหัวหน้างานทันตกรรม ณ สถานบริการ
 - 1.2 ทันตภิบาล ที่รับผิดชอบงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากในโรงพยาบาลชุมชน หรือในสถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน โดยปฏิบัติงานมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี
2. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้แก่ หัวหน้าสถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุขที่ปฏิบัติงาน ณ โรงพยาบาลชุมชน, สถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้
 - 2.1 หัวหน้าสถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน เฉพาะที่มีทันตภิบาลปฏิบัติงานประจำอยู่
 - 2.2 เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุขในโรงพยาบาลชุมชน หรือสถานอนามัย/ศูนย์สุขภาพชุมชน ที่มีทันตภิบาลปฏิบัติงานประจำอยู่และประสานงานด้วย

ตาราง 3.1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	ข้อมูลเบื้องต้น
ทันตแพทย์คนที่ 1	ตำแหน่ง : ทันตแพทย์ 6 เพศ : ชาย หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : ทันตแพทย์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาทันตกรรมป้องกัน)

ผู้ให้ข้อมูล	ข้อมูลเบื้องต้น
ทันตแพทย์คนที่ 2	ตำแหน่ง : ทันตแพทย์ 4 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : ทันตแพทย์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ทันตแพทย์คนที่ 3	ตำแหน่ง : ทันตแพทย์ 7 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : ทันตแพทย์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล ป.คลินิก สาขาทันตกรรมหัตถการ
หัวหน้าสถานีอนามัยคนที่ 1	ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6 เพศ : ชาย หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : ประกาศนียบัตรเจ้าพนักงานสาธารณสุข (พนักงานอนามัย)
หัวหน้าสถานีอนามัยคนที่ 2	ตำแหน่ง : นักวิชาการสาธารณสุข 7 เพศ : ชาย หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต
หัวหน้าสถานีอนามัยคนที่ 3	ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6 เพศ : ชาย หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต
หัวหน้าสถานีอนามัยคนที่ 4	ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต

ผู้ให้ข้อมูล	ข้อมูลเบื้องต้น
หัวหน้าสถานีอนามัยคนที่ 5	ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6 เพศ : ชาย หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : ป.พนักงานอนามัย อนุปริญญาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยรำไพพรรณี
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 1	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 6 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : ประกาศนียบัตรพยาบาลและผดุงครรภ์
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 2	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 6 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : ประกาศนียบัตรพยาบาลและผดุงครรภ์
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 3	ตำแหน่ง : พยาบาลวิชาชีพ เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : พยาบาลศาสตร์
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 4	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 4 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : ประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 5	ตำแหน่ง : พยาบาลวิชาชีพ 4 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : พยาบาลศาสตรบัณฑิต

ผู้ให้ข้อมูล	ข้อมูลเบื้องต้น
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 6	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 4 เพศ : ชาย หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : ประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตร์
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 7	ตำแหน่ง : พยาบาลวิชาชีพ 6 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : พยาบาลศาสตรบัณฑิต
เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนที่ 8	ตำแหน่ง : พยาบาลวิชาชีพ 6 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : ประกาศนียบัตรการพยาบาลและผดุงครรภ์ พยาบาลศาสตรบัณฑิต
ทันตภิบาลคนที่ 1	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 6 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : ประกาศนียบัตรทันตภิบาล
ทันตภิบาลคนที่ 2	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 4 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : ประกาศนียบัตรทันตภิบาล ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน
ทันตภิบาลคนที่ 3	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 6 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน การศึกษา : ประกาศนียบัตรทันตภิบาล สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต

ผู้ให้ข้อมูล	ข้อมูลเบื้องต้น
ทันตภิบาลคนที่ 4	<p>ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 4</p> <p>เพศ : หญิง</p> <p>หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย</p> <p>การศึกษา : ประกาศนียบัตรสาธารณสุขชุมชน (ทันตสาธารณสุข)</p>
ทันตภิบาลคนที่ 5	<p>ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 2</p> <p>เพศ : ชาย</p> <p>หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย</p> <p>การศึกษา : ประกาศนียบัตรสาธารณสุขชุมชน (ทันตสาธารณสุข)</p>
ทันตภิบาลคนที่ 6	<p>ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 5</p> <p>เพศ : หญิง</p> <p>หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย</p> <p>การศึกษา : ประกาศนียบัตรทันตภิบาล ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน</p>
ทันตภิบาลคนที่ 7	<p>ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 5</p> <p>เพศ : หญิง</p> <p>หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย</p> <p>การศึกษา : ประกาศนียบัตรทันตภิบาล สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต</p>
ทันตภิบาลคนที่ 8	<p>ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 6</p> <p>เพศ : หญิง</p> <p>หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน</p> <p>การศึกษา : ประกาศนียบัตรทันตภิบาล</p>
ทันตภิบาลคนที่ 9	<p>ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 6</p> <p>เพศ : หญิง</p> <p>หน่วยปฏิบัติงาน : โรงพยาบาลชุมชน</p> <p>การศึกษา : ประกาศนียบัตรทันตภิบาล ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน</p>

ผู้ให้ข้อมูล	ข้อมูลเบื้องต้น
ทันตภิบาลคนที่ 10	ตำแหน่ง : เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข 4 เพศ : หญิง หน่วยปฏิบัติงาน : สถานีอนามัย การศึกษา : สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต

เครื่องมือในการศึกษา

เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ผู้ศึกษา ต้องมีการเตรียมความพร้อม ด้านความรู้ ทักษะการวิจัยจากการค้นคว้าเอกสาร ตำราต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปรึกษาผู้รู้ และอาจารย์ที่ปรึกษาในประเด็นที่ศึกษา เพื่อเตรียมตัวในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ
2. แบบบันทึกข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ระดับการศึกษา สถานบันการศึกษา ตำแหน่ง และสถานที่ปฏิบัติงาน
3. แนวคำถามแบบไม่เป็นทางการใช้ในการเก็บข้อมูลรูปแบบทั่วไปของการดำเนินงานทันตสาธารณสุขของสถานบริการ เพื่อเป็นการนำสู่การเก็บข้อมูลเชิงลึกต่อไป
4. แนวคำถามแบบเจาะลึกใช้ในการเก็บข้อมูลลักษณะการทำงานของทันตภิบาล ซึ่งสามารถปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากได้และไม่ได้ และรวมถึงบริบทที่มีผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากภายใต้ นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
5. เครื่องบันทึกเสียง
6. กล้องบันทึกภาพ

การควบคุมคุณภาพเครื่องมือ

นำแบบสัมภาษณ์แนวคำถามแบบเจาะลึกให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบประเด็นความตรงของเนื้อหา และทำการแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดความถูกต้อง ชัดเจน และครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการศึกษา และมีการนำแนวคำถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อทดสอบว่ากลุ่มตัวอย่างเข้าใจในคำถามที่ผู้ศึกษาซักถามหรือไม่ คำตอบที่ได้ครอบคลุมประเด็นที่สนใจหรือไม่ ซึ่งถ้ากลุ่มตัวอย่างไม่เข้าใจ และคำตอบที่ได้ไม่ครอบคลุมประเด็นต้องปรับปรุงแนวคำถามเพื่อให้สามารถใช้ได้จริงต่อไป

จริยธรรมในการศึกษา

ในการศึกษาผู้ศึกษาดำเนินการ ดังนี้

1. ผู้ศึกษาชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาแก่ผู้ที่ยินยอมให้ข้อมูล เปิดโอกาสให้ซักถามชี้แจงสิทธิของผู้ให้ข้อมูล ว่าคำถามใดไม่สะดวกที่จะตอบ ไม่ต้องตอบ และสิ้นสุดการสัมภาษณ์ได้ทุกเมื่อที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการ
2. ไม่ละเมิดสิทธิ และให้เกียรติผู้ให้ข้อมูล
3. เก็บข้อมูลเป็นความลับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data collection) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกต เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาต้องการศึกษาถึงความเข้าใจในแนวคิด ปรัชญา โยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และการส่งเสริมสุขภาพรูปแบบการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากในจังหวัดตราดภายใต้ันนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า จากทันตบุคลากร และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พร้อมทั้งทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทันตสาธารณสุขในจังหวัดตราดด้วย

เพื่อยืนยันข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพมีความตรงตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษามีการดำเนินการดังนี้

1. การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานทันตสาธารณสุขในจังหวัดตราด เช่น ข้อมูลทันตบุคลากร ข้อมูลรายงานผลการปฏิบัติงาน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1 การสังเกต ผู้ศึกษาใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มตัวอย่างในกิจกรรมการอบรมผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการออกไปให้บริการทันตกรรมในโรงเรียน โดยผู้ศึกษาได้สังเกตรูปแบบการดำเนินกิจกรรม

- การศึกษาแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้สังเกตโดยไม่ให้กลุ่มตัวอย่างรู้ว่ากำลังถูกสังเกต โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ และการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพช่องปาก

2.2 การสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในประเด็น เกี่ยวกับ ความเข้าใจในแนวคิด ปรัชญา โยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนร่วม งบประมาณ

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้ตรงตามความเป็นจริง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากต้นตอหลายกร เจ้าหน้าทีสาธารณสุข และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับต้นตอสาธารณสุข นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงและมีความสอดคล้องกันมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์มี 3 ชนิด ได้แก่ การวิเคราะห์แบบอุปมัย การจำแนกชนิดข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูล

1. การวิเคราะห์แบบอุปมัย (Analytic induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่เห็นจากการสร้างข้อสรุป ซึ่งจะตลอดเวลาที่ทำการเก็บข้อมูลจนสุดท้ายเมื่อเก็บข้อมูลได้เพียงพอก็สามารถสร้างข้อสรุปในภาพรวม
2. วิเคราะห์จำแนกข้อมูล (Typological analytical) นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจำแนกหมวดหมู่ตามคุณลักษณะที่ข้อมูลนั้นอยู่ร่วมกัน และนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น การจำแนกข้อมูลจะใช้จากลักษณะข้อมูลที่ปรากฏเห็น
3. การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) โดยการนำข้อมูลจากหลายๆ เหตุการณ์มาเปรียบเทียบ เพื่อช่วยให้สามารถหาข้อสรุปในเชิงนามธรรมเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลในทุกส่วนแล้วนำมาสรุปให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

สถานที่ดำเนินการศึกษาและเก็บข้อมูล (Location)

การศึกษานี้ใช้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลชุมชน สถานีอนามัย/ ศูนย์สุขภาพชุมชน ในจังหวัดตราดเป็นพื้นที่ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา

ตั้งแต่เดือน มีนาคม - กันยายน 2549